

**Τμήμα βυζαντινής και νεοελληνικής φιλολογίας στο Κρατικό Πανεπιστήμιο
Λομονόσοφ της Μόσχας: Ιστορία, δομή, λειτουργία, επιστημονικό όραμα**

Tresorukova Irina¹

PhD, Associated Prof., Department of Byzantine and Modern Greek Philology,
Lomonosov Moscow State University, Philological Faculty

Περίληψη

Το Τμήμα Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας της Φιλολογικής Σχολής του Κρατικού Πανεπιστημίου Λομονόσοφ της Μόσχας λειτουργεί από το 1995. Στο Τμήμα διδάσκουν καθηγητές όλων των βαθμίδων με ειδίκευση στις ελληνικές σπουδές. Το πρόγραμμα του Τμήματος περιέχει μια σειρά μαθημάτων που σχετίζονται με τον ελληνικό πολιτισμό από την αρχαιότητα ως και τη σύγχρονη εποχή. Στο άρθρο περιγράφεται λεπτομερώς το αναλυτικό πρόγραμμα του τμήματος. Όλος ο κύκλος μαθημάτων διαμορφώνεται με απώτερο στόχο να δοθεί στους φοιτητές η ευκαιρία να εμβαθύνουν στη γνώση των ελληνικών γραμμάτων και του ελληνικού πολιτισμού σε όλη τη διάρκεια της πορείας του. Εκτός από τις διδακτικές πτυχές δίδεται αναφορά στον επιστημονικό προορισμό του τμήματος.

Λέξεις-κλειδιά

Ελληνική γλώσσα, Πανεπιστήμιο Λομονόσοφ, Βυζαντινή και Νεοελληνική φιλολογία

Abstract

The Department of Byzantine and Modern Greek Philology of the Philological Faculty at Lomonosov Moscow State University was established in 1996. The Staff of the Department includes professors and lecturers of all levels who are specialized in Greek studies. The program of the Department contains a series of courses related to Greek culture from antiquity to modern times. The article deals with the department's programs. The whole course is planned to give to students the opportunity to deepen their knowledge of Greek philology and Greek culture throughout their studying course. In addition to the teaching aspects, there is a description of the scientific skills and work of the department.

Keywords

Greek language, Lomonosov Moscow University, Byzantine and Modern Greek Philology.

¹ itresir@mail.ru

Προοίμιο

Η πορεία των ελληνικών γραμμάτων έχει μια πλούσια ιστορία αιώνων. Οι πρώτες επαφές της Ρωσίας με τον ελληνικό κόσμο αρχίζουν από τα χρόνια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, όπως χαρακτηριστικά περιγράφει στο άρθρο του ο Μ. Bibikon (Bibikon 2008: 305-326), και συγκεκριμένα από τις εκτενείς σχέσεις της τότε Ρωσίας που ονομαζόταν Ρως με τον Βυζαντινό κόσμο της εποχής. Ο συγγραφέας παραθέτει πλούσια βιβλιογραφία για το υπό εξέταση ζήτημα. Την ιστορία των νεοελληνικών πλέον σπουδών στο έδαφος της Ρωσίας και τις επαφές του ελληνικού κόσμου με τη Ρωσία μετά την πτώση του Βυζαντίου και μέχρι τις ημέρες μας παραθέτει εκτενέστατα στο άρθρο του ο Δ. Γιαλαμάς (Γιαλαμάς 2007: 365 - 402), περιγράφοντας όλη την ιστορία της διδασκαλίας και της μελέτης των ελληνικών γραμμάτων στη Ρωσία από την εποχή των διαφωτιστών Ελλήνων καλογέρων, αδελφών Ιωαννικίου και Σοφρωνίου Λειχούδων (τέλη του 17^{ου} αιώνα) με την ίδρυση της Σλαβονο-Ελληνο-Λατινικής Ακαδημίας, λαμπρός μαθητής των οποίων υπήρξε ο διάσημος επιστήμονας Mikhail Lomonosov, ο οποίος το 1755 εισηγήθηκε στην αυτοκράτειρα Ελισάβετ να ιδρυθεί στη Μόσχα το Πανεπιστήμιο που σήμερα φέρει το όνομά του.

Ελληνικές σπουδές στο Κρατικό Πανεπιστήμιο Λομονόσοφ της Μόσχας

Το Τμήμα Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας της Φιλολογικής Σχολής του Κρατικού Πανεπιστημίου Λομονόσοφ της Μόσχας ιδρύθηκε το 1995, αρχικά στο πλαίσιο του Τμήματος Κλασσικής Φιλολογίας της ίδιας Σχολής, όπου από το 1960 διδασκόταν και συνεχίζει να διδάσκεται η νεοελληνική γλώσσα ως σύγχρονη μορφή της ελληνικής γλώσσας. Η ίδρυση του νέου τμήματος ανταποκρινόταν στις επιτακτικές ανάγκες που παρουσίαζε η αγορά εργασίας από τη μία πλευρά (διάλυση της ΕΣΣΔ και μετέπειτα διεύρυνση των οικονομικών, εκκλησιαστικών και άλλων σχέσεων) και η απουσία της σχετικής κατεύθυνσης στο εκπαιδευτικό και επιστημονικό εκπαιδευτικό σύστημα της Ρωσίας στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

Το 1996 έγιναν οι πρώτες εγγραφές φοιτητών και έκτοτε το Τμήμα λειτουργεί ως ένα ανεξάρτητο δομικό σχήμα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της Φιλολογικής Σχολής με ταυτόχρονη λειτουργία των δύο επιστημονικών κατευθύνσεων (Βυζαντινή και Νεοελληνική Φιλολογία), όπως καθορίζεται στην ταξινόμηση του Υπουργείου Παιδείας και Επιστημών της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Κατά το τρέχον ακαδημαϊκό έτος 2017-2018,

στο Τμήμα φοιτούν συνολικά 38 φοιτητές σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης: προπτυχιακό (25), μεταπτυχιακό (10) και διδακτορικό (3) πρόγραμμα. Η φοίτηση παρέχεται δωρεάν, αν και δίνεται το δικαίωμα εγγραφής με δίδακτρα για όσους δεν συγκέντρωσαν την απαιτούμενη βαθμολογία στις Πανρωσικές εξετάσεις για δωρεάν φοίτηση. Στους αποφοίτους χορηγείται πτυχίο με τίτλο «Φιλολόγος. Καθηγητής της Ελληνικής (Βυζαντινής και Νέας Ελληνικής) Γλώσσας και Λογοτεχνίας». Πρόεδρος του Τμήματος σήμερα είναι ο δρ. Mikhail Bibikon, καθηγητής και διακεκριμένος βυζαντινολόγος. Στο Τμήμα διδάσκουν καθηγητές όλων των βαθμίδων με ειδίκευση στις ελληνικές σπουδές και συγκεκριμένα στους τομείς της βυζαντινής λογοτεχνίας και ιστορίας, μεσαιωνικής και νεότερης ελληνικής λογοτεχνίας, γλωσσολογίας, εθνογλωσσολογίας, μετάφρασης και μεθοδολογίας της διδασκαλίας της ΝΕ ως ξένης γλώσσας.

Το πρόγραμμα του Τμήματος περιέχει μια σειρά μαθημάτων που σχετίζονται με τον ελληνικό πολιτισμό από την αρχαιότητα ως και τη σύγχρονη εποχή. Στα υποχρεωτικά μαθήματα συμπεριλαμβάνεται η εκμάθηση της αρχαίας ελληνικής (6 διδακτικές ώρες εβδομαδιαίως κατά τη διάρκεια των 3 πρώτων ετών σπουδών) και η εκμάθηση της νέας ελληνικής γλώσσας (κατά μέσον όρο 6 διδακτικές ώρες σε όλη τη διάρκεια της φοίτησης). Στο πρώτο επίπεδο εκμάθησης χρησιμοποιούνται μέθοδοι διδασκαλίας της ΝΕ ως ξένης γλώσσας που εκδίδονται στην Ελλάδα και περιέχουν πληροφορίες αποκλειστικά στα ελληνικά και, στη συνέχεια, στο μέσο και προχωρημένο επίπεδο στη διδασκαλία εισάγονται τα σχολικά βιβλία του ελληνικού Γυμνασίου και Λυκείου για την εμβάθυνση και διεύρυνση γνώσεων. Παρ' όλο το πλήθος σχετικών εγχειριδίων διδασκαλίας της ΝΕ στη ρωσική γλώσσα και για τους ρωσόφωνους, τα οποία κυκλοφορούν στην αγορά, για διδασκαλία στο τμήμα επιλέγεται η ελληνόφωνη διδακτέα ύλη, έτσι ώστε οι φοιτητές να έχουν άμεση επαφή με το γλωσσικό περιβάλλον, στερούμενοι της σχετικής επαφής στην κοινωνία της ημεδαπής.

Στόχος του προγράμματος σπουδών είναι η απόκτηση γνώσης της Νέας Ελληνικής γλώσσας σε προχωρημένο επίπεδο (επίπεδο Γ2 σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή ταξινόμηση της γλωσσομάθειας), ώστε οι απόφοιτοι να αποκτήσουν τα προσόντα για να απασχοληθούν σε οποιοδήποτε κλάδο της οικονομίας, όπου χρειάζεται η γνώση της ελληνικής γλώσσας. Κατά την διδασκαλία καταβάλλεται ιδιαίτερη προσπάθεια για την αποκλειστική χρήση της ΝΕ χωρίς να παρεμβαίνει η μητρική γλώσσα των φοιτητών, ενώ από το δεύτερο ήδη εξάμηνο του Α' έτους οι φοιτητές παροτρύνονται να χρησιμοποιούν

το ερμηνευτικό λεξικό της ΝΕ για τη βαθύτερη μελέτη του λεξιλογίου της γλώσσας. Η ιδιαιτερότητα της διδασκαλίας της ΝΕ έγκειται στο ότι μόνο στα δύο πρώτα έτη η ΝΕ μελετάται ως ξένη γλώσσα με παράλληλη εκμάθηση της γραμματικής και της σύνταξης της γλώσσας, ενώ από το Γ' ήδη έτος αρχίζει η μελέτη της γλώσσας με υλικό που απευθύνεται σε μαθητές που μαθαίνουν την Ελληνική ως μητρική, με όλες τις παρεμφερείς πτυχές και τυχόν δυσκολίες. Ταυτόχρονα, επί 2 έτη οι φοιτητές είναι υποχρεωμένοι να παρακολουθήσουν την ιστορία της ελληνικής γλώσσας από την πιο πρώιμη έως την πιο σύγχρονη εποχή. Εξίσου υποχρεωτικά είναι τα μαθήματα της ιστορίας της ελληνικής λογοτεχνίας, από την αρχαιότερη έως τη νεώτερη εποχή (με ανάγνωση αποσπασμάτων των κειμένων στην γλώσσα του πρωτοτύπου), μαθήματα της ελληνικής ιστορίας (αρχαίας, βυζαντινής και μεσαιωνικής, νεότερης και σύγχρονης) και της ελληνικής τέχνης.

Παράλληλα με μαθήματα γενικής φιλολογικής κατεύθυνσης (ενδεικτικά, Γενική Γλωσσολογία, Θεωρία της λογοτεχνίας, Ιστορία της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας, Σύγχρονη ρωσική γλώσσα: φωνητική, λεξικολογία, μορφολογία και σύνταξη, Παγκόσμια φιλοσοφία κ.α.) ως μαθήματα επιλογής στους φοιτητές του Τμήματος προσφέρονται μαθήματα για τον Βυζαντινό πολιτισμό (ενδεικτικά, Δημόδη άσματα, Πτωχοπροδρομική ποίηση, η Κωνσταντινούπολη στη βυζαντινή λογοτεχνία, Παλαιογραφία και λόγιοι του Μεσαίωνα, Εισαγωγή στην ελληνική διαλεκτολογία, Εισαγωγή στη λεξικολογία της ΝΕ, Λειτουργική υφολογία, Χαρακτηριστικά των έργων του Ν. Καζαντζάκη, Θεωρία και πράξη της μετάφρασης (με βάση τη Ν.Ε.), Δημοτικά τραγούδια, Μεθοδολογία της διδασκαλίας της ΝΕ, Μεθοδολογία της ανάλυσης βυζαντινών και μεσαιωνικών κειμένων, Συγγραφέας και γλώσσα: Α. Παπαδιαμάντης κ.ά.). Όλος ο κύκλος μαθημάτων διαμορφώνεται με απώτερο στόχο να δοθεί στους φοιτητές η ευκαιρία να εμβαθύνουν στη γνώση των ελληνικών γραμμάτων και του ελληνικού πολιτισμού σε όλη τη διάρκεια της πορείας του, ώστε να έχουν τα εφόδια για να ανταποκριθούν στις σημερινές προκλήσεις της αγοράς εργασίας.

Καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών υποχρεωτική είναι και η εκμάθηση ξένων γλωσσών, η επιλογή των οποίων αιτιολογείται τόσο με την επιστημονική, όσο και με την γεωγραφική εστίαση του προγράμματος: στο Α' έτος ταυτόχρονα με την έναρξη εκμάθησης της Αρχαίας και της Νέας Ελληνικής γλώσσας αρχίζει και η εκμάθηση της Λατινικής γλώσσας (4 διδακτικές ώρες εβδομαδιαίως) που διαρκεί 2 χρόνια και

προβλέπει την απόκτηση δεξιοτήτων ανάγνωσης και μετάφρασης αυθεντικών κειμένων της Ρωμαϊκής λογοτεχνίας, καθώς και τυχόν σχολίων στα βυζαντινά κείμενα. Στο Β' έτος παράλληλα αρχίζει η εκμάθηση της Γερμανικής ως ξένης (4 διδακτικές ώρες εβδομαδιαίως επί τέσσερα εξάμηνα), στο Γ' έτος προστίθεται η Ιταλική γλώσσα (4 ώρες εβδομαδιαίως επί τέσσερα εξάμηνα). Στο Α' έτος του μεταπτυχιακού προγράμματος προβλέπεται η υποχρεωτική εκμάθηση της Γαλλικής και της Βουλγαρικής (ή κάποιας άλλης γλώσσας της Βαλκανικής χερσονήσου) που διαρκεί 4 εξάμηνα επί 4 ώρες εβδομαδιαίως. Η αγγλική γλώσσα δεν προβλέπεται στο πρόγραμμα σπουδών, καθώς τα στατιστικά δεδομένα δείχνουν ότι η πλειονότητα των φοιτητών έχει κάνει τα αγγλικά στο σχολείο και ήδη την κατέχει σε ικανοποιητικό επίπεδο B1 – B2. Η λογική της εκμάθησης είναι να καλυφτεί όλο το πιθανό εύρος των βασικών γλωσσών της Ευρώπης, με σκοπό να έχουν οι φοιτητές και οι απόφοιτοι τη δυνατότητα να διαβάζουν και να κατανοούν τη σχετική με το θέμα της έρευνάς τους βιβλιογραφία και να συμμετέχουν σε βασικά συμπόσια και συνέδρια με παρουσιάσεις και ανακοινώσεις του επιστημονικού τους ενδιαφέροντος.

Σημαντικό μέρος του προγράμματος αποτελούν: α) η προβολή δημοφιλών ταινιών του ελληνικού κινηματογράφου με συνακόλουθη συζήτηση για πολιτισμικά, γλωσσικά και άλλα θέματα· β) η ανάγνωση και ο σχολιασμός ελληνικών εφημερίδων στην ηλεκτρονική τους μορφή (στο μέσο επίπεδο και στα πλαίσια της γλωσσοπολιτισμικής προσέγγισης στην γλωσσομάθεια)· γ) η παρακολούθηση εκπομπών της ελληνικής τηλεόρασης για το προχωρημένο επίπεδο (κατά κύριο λόγο δελτία ειδήσεων).

Υπάρχει μέριμνα για να επισκέπτονται οι φοιτητές την Ελλάδα το καλοκαίρι συμμετέχοντας σε διάφορα προγράμματα για την τελειοποίηση της ελληνικής. Επίσης, σχεδόν σε κάθε έτος σπουδών (σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο) τους δίνεται η δυνατότητα να παρακολουθούν εντατικά μαθήματα της ΝΕ σε διάφορα θερινά προγράμματα σπουδών, που διοργανώνουν διάφορα ΑΕΙ στην Ελλάδα (ΕΚΠΑ, ΑΠΘ, ΔΠΘ κ.ά.) και στην Κύπρο, με τα οποία το Τμήμα και το Κρατικό Πανεπιστήμιο Λομονόσοφ έχουν συνάψει πρωτόκολλα και μνημόνια συνεργασίας.

Εκτός από το διδακτικό μέρος, οι φοιτητές, σε όλη τη διάρκεια των σπουδών τους υποχρεούνται να πραγματοποιούν και επιστημονικές εργασίες. Στα πλαίσια του προγράμματος εκπονούν στο τέλος κάθε έτους μία επιστημονική εργασία, ενώ στο τέλος της φοίτησής τους εκπονούν την πτυχιακή τους εργασία. Αντιστοίχως εργασίες έρευνας

πραγματοποιούνται στις μεταπτυχιακές και διδακτορικές σπουδές (master και διδακτορικές διατριβές). Αποτελεί παράδοση στο δεύτερο έτος οι φοιτητές να ασχολούνται με θέματα της βυζαντινής φιλολογίας (με σκοπό να γνωρίσουν τη γραμματεία της περιόδου αυτής) και από το τρίτο έτος να επιλέγουν πλέον εργασίες σε θέματα της προσωπικής τους επιλογής. Στο πλαίσιο της επιστημονικής αυτής δραστηριότητας, πραγματοποιούνται κάθε χρόνο συνέδρια νέων επιστημόνων με συμμετοχή φοιτητών και από άλλες πόλεις (Αγία Πετρούπολη, Κράσνονταρ κ.ά.).

Ο επιστημονικός προσανατολισμός του Τμήματος, με βάση την ειδίκευση του διδακτικού προσωπικού, εστιάζεται: α) στη μελέτη της βυζαντινής γλώσσας και γραμματείας (καθηγητές M. Bibikov, D. Afinogenov, J. Mantova), ή με τη σχέση των βυζαντινών κειμένων με τη ρωσική, την παλαιορωσική ή την παλαιοσλαβική γλώσσα (καθηγητές B. Fonkitch, M. Kurysheva)· β) στη μελέτη της νεοελληνικής εθνογραφίας ή λαογραφίας (αυτόνομα ή στα πλαίσια της βαλκανικής) (καθηγήτρια K. Klimova), στη μελέτη της νεοελληνικής λογοτεχνίας (επίκουρες καθηγήτριες T. Samoylenko, O. Bobrova) και της νεοελληνικής γλωσσολογίας (με βάση τις πιο σύγχρονες προσεγγίσεις στο θέμα) (καθηγήτρια I. Tresorukova)· γ) στον τομέα της λογοτεχνικής μετάφρασης, καθώς εκπονούνται μεταφράσεις Ελλήνων συγγραφέων στην ρωσική, οι οποίες δημοσιεύονται στην σειρά «Νεοελληνική Βιβλιοθήκη», την οποία ίδρυσε ο δημιουργός του Τμήματος και πρώτος πρόεδρος του, κος Δ. Γιαλαμάς. Τα αποτελέσματα της επιστημονικής δράσης των καθηγητών του Τμήματος παρουσιάζονται συνεχώς σε συμπόσια και συνέδρια τόσο στη Ρωσία, όσο και σε χώρες της αλλοδαπής.

Όντας πνευματικοί διάδοχοι των λαμπρών Ελλήνων διαφωτιστών Λειχούδων μετά από αιώνες, τηρώντας την παράδοση της διάδοσης των ελληνικών γραμμάτων, όλοι οι σημερινοί διδάσκοντες του τμήματος από κοινού με τους φοιτητές συνεχίζουν «το άοκνο και ανιδιοτελές έργο τους χάρη στους νέους εκείνους φοιτητές και ερευνητές που διάλεξαν τις ελληνικές σπουδές για να αφιερώσουν σ' αυτές το μέλλον τους» (Γιαλαμάς 2008: 402) και μεταλαμπαδεύουν τον ελληνικό πολιτισμό σε μελλοντικές γενιές.

Βιβλιογραφία

Γιαλαμάς, Δημήτρης. 2007. «Ιστορία των Νεοελληνικών Σπουδών στη Ρωσία». Ιστορική ανασκόπηση από την Αναγέννηση ως το τέλος του 20ού αιώνα. Επιμέλεια: [I. N. Καζάζης](#), [S. Velkova](#), [Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας](#). Σελ. 365 – 402.

Bibikov, Mikhail. 2007. «Βυζαντινές Σπουδές στη Ρωσία». Ιστορική ανασκόπηση από την Αναγέννηση ως το τέλος του 20ού αιώνα. Επιμέλεια: [I. N. Καζάζης](#), [S. Velkova](#), [Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας](#). Σελ. 305 – 326.